

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI ZBOR

*Preiskovalna komisija Državnega zbora Republike Slovenije
o vpletenosti in odgovornosti nosilcev javnih funkcij v zvezi z najdbo orožja
na mariborskem letališču ter z opremo in orožjem v skladišču Ložnica*

824

prejeto št. 213-05/90-1/47,
10-08/25-34/16, z dne 29.1.2026,
7 DUGOTO

Številka: 213-05/90-1/47

Datum, 14.12.1999

Dopolnjen osnutek
URADNA TAJNOST
STROGO ZAUPNO

Poročilo o ugotovitvah parlamentarne preiskovalne komisije

Državni zbor Republike Slovenije je na seji, ki je bila dne 13. januarja 1999, odredil parlamentarno preiskavo o vpletenosti in odgovornosti nosilcev javnih funkcij v zvezi z najdbo orožja na mariborskem letališču ter v zvezi z opremo in orožjem v skladišču Ložnica. Namen preiskave je ugotoviti, ali in v kakšni meri so v nezakonito trgovanje z orožjem vpleteni nosilci javnih funkcij.

Preiskovalna komisija je na svoji prvi seji sklenila, da bo ločeno obravnavala primer najdbe orožja na mariborskem letališču in primer opreme in orožja v skladišču Ložnica. K taki odločitvi komisije je bistveno prispevalo dejstvo, da je Državni zbor Republike Slovenije prejšnjega mandata že 16. septembra 1993 odredil parlamentarno preiskavo o vpletenosti in odgovornosti nosilcev javnih funkcij v zvezi z najdbo orožja na mariborskem letališču.

Preiskava leta 1993 je bila uvedena, ko je takratni obrambni minister na tiskovni konferenci 21.7.1993, skupaj s takratnim notranjim ministrom in direktorjem Carinske uprave Republike Slovenije, obvestil javnost, da je VOMO izsledil velike količine orožja na civilnem letališču v Mariboru ter ga zavaroval. S tem naj bi bili izpolnjeni pogoji za kazensko preiskavo in ugotavljanje kazenske odgovornosti. Ob tej priložnosti in ob drugih javnih izjavah je bivši obrambni minister izrazil, da so utemeljene domneve o lastništvu orožja, ki naj bi bilo pripravljeno za takojšnjo uporabo in možnost oboroženega udara zoper slovenski ustavni red. Pri tem je navajal tudi ime domnevnega lastnika. Na seji Državnega zbora Republike Slovenije, dne 29. oktobra 1993, pa je bila preiskava razširjena na eventualno trgovanje z orožjem na ozemlju in čez ozemlje Republike Slovenije. Preiskovalna komisija v prejšnjem mandatu je opravila veliko dela, zbrala je ogromno dokumentacije in zaslišala celo vrsto prič. Komisiji v tem mandatu tako ni bilo potrebno ponovno izvajati že izvedenih dokazov. Komisija v prejšnjem mandatu se je sestala 18-krat, vendar sklepnega poročila ni sprejela.

Preiskovalna komisija, ki je bila 11.3.1999 imenovana z odlokom o sestavi in imenovanju predsednika, namestnika predsednika in članov Preiskovalne komisije Državnega zbora Republike Slovenije o vpletenosti in odgovornosti nosilcev javnih funkcij v zvezi z najdbo orožja na mariborskem letališču ter z opremo in orožjem v skladišču Ložnica, so sestavljali: Rudolf Moge, Janez Per, Jožef Jerovšek, Lojze

Peterle, Jože Jagodnik, Zoran Lešnik in Polonca Dobrajc. Člani preiskovalne komisije so se seznanili z zbranim gradivom prejšnje preiskovalne komisije. Vsakemu članu preiskovalne komisije je bilo osebno vročeno Poročilo o dosedanjem delu parlamentarne preiskovalne komisije s pregledom vsebine gradiva - strogo zaupno, z dne 13. 11. 1995, Poročilo o aktivnostih ministrstva za finance v zvezi z odkrito pošiljko orožja na mariborskem letališču - zaupno, z dne 20. 9. 1993, Poročilo o rezultatih preiskave v zvezi z najdenim orožjem na mariborskem letališču - strogo zaupno Ministrstva za pravosodje, z dne 16.9.1993, Poročilo Ministrstva za obrambo "vojaško orožje na mariborskem letališču - strogo zaupno", z dne 15. 9. 1993 in Informacijo - strogo zaupno ministrstva za notranje zadeve, z dne 17. 9. 1993. Člani komisije so prejeli tudi Predlog poročila o dosedanjem delu parlamentarne preiskovalne komisije - strogo zaupno, z dne 27.9.1996. Vsak član pa se je lahko seznanil z vsem gradivom, ki ga je zbrala prejšnja preiskovalna komisija in se nahaja v arhivu sedanje preiskovalne komisije.

Komisija je opravila nekaj nadaljnjih poizvedb, da bi osvetlila nejasnosti, ki izhajajo iz že zbranih gradiv ali pričevanj.

V zvezi z obravnavano problematiko so poleg parlamentarne preiskave potekali tudi kazenska preiskava, disciplinski postopek in postopek o carinskem prekršku. Vsi postopki razen parlamentarne preiskave so bili zaključeni s pravnomočnimi sodnimi odločbami oziroma odločbami o ustavitvi postopkov o prekršku. Izjave zaslišanih prič in drugi izvedeni dokazi pa so bili na vpogled preiskovalni komisiji. Iz njih izhaja, da je bila lastnik »odkritega« orožja samostojna država BiH; da je bila povsem neutemeljena trditev, da so lastniki orožja slovenski državljani in da je oziroma bi le- to lahko bilo namenjeno za vojaški udar; da je bilo to orožje na letališču Maribor namenjeno, skupaj s tujo humanitarno pomočjo, napadeni BiH; da je celotno blago v tranzitu prispelo na Letališče Maribor in na njem ostalo z vsemi potrebnimi dokumenti in soglasji pristojnih slovenskih institucij; da so delavci Letališča Maribor, varnostnih in drugih organov pri hrambi in zavarovanju ravnali po navodilih pristojnih ministrstev. To še posebej izhaja iz zavrnilne sodbe Temelnjega sodišča v Mariboru Opr. št.II K423/93 z dne 17/10 1993, da je bila taka odločitev sodišča sprejeta na podlagi odločitve namestnika temeljnega javnega tožilca v Mariboru, ki je izjavil: "da, glede na tako izvedeni dokazni postopek in izjavo priče Čengiča, v celoti umikajo obtožni predlog zoper štiri obdolžence, ker so mnenja, da so ravnali v dejanski zmoti in da v njihovem ravnanju niso podani zakonski znaki kaznivega dejanja..... Tožilstvo v njihovem ravnanju ni ugotovilo protipravnosti, saj je postopek pokazal, da so njihovi nadrejeni vedeli za njihovo ravnanje.....".

V delu prejšnje parlamentarne preiskave je bilo zaslišanih 23 prič. V kazenskem postopku je bilo zaslišanih 7 osumljencev in 22 prič. Nekaj osumljencev in prič je bilo zaslišanih tudi v disciplinskem postopku in v postopku o carinskem prekršku.

Člani komisije so imeli na vpogled magnetograme sej Predsedstva Republike Slovenije, na katerih je bila obravnavana pomoč Republiki Hrvaški ter Republiki Bosni in Hercegovini, pa tudi nekaj zapisnikov posvetov predsednika države z drugimi najodgovornejšimi funkcionarji Republike Slovenije.

Iz vsega zbranega gradiva in pričevanj bomo v nadaljevanju predstavili nekaj povzetkov, ki po mnenju preiskovalne komisije dovolj jasno osvetljujejo dogajanje v kritičnem času in omogočajo, da si o obravnavani problematiki vsakdo ustvari svojo predstavo dogajanj, ker ni vedno mogoče kot nesporno ugotoviti določenih dejstev.

Krizne in konfliktne razmere v bivši SFRJ so po eni strani privedle do tega, da je pod pritiskom JLA prišlo do prehoda hrambe večine orožja enot TO v skladiščih JLA, po drugi strani pa do prepovedi prodaje orožja bivši SFRJ in njenim naslednicam, ki jo je sprejela OZN. Ko je razpadla bivša SFRJ, so bile nove nastale države Slovenija, Hrvaška, Bosna in Hercegovina in Makedonija slabo opremljene za obrambo, posebej še v primerjavi z JLA.

V Sloveniji vojni spopadi niso bili dolgotrajni, zato Slovenija ni v večjem obsegu čutila pomanjkanja oborožitve. Stanje v Republiki Hrvaški ter Republiki Bosni in Hercegovini je bilo bolj kritično, še zlasti, ker je bivša JLA oskrbovala Srbe z orožjem, Hrvatje in Muslimani pa orožja niso imeli v zadostnih količinah, da bi se lahko upirali premoči Srbov. V prvi polovici leta 1993 pa je, kot je splošno znano, prišlo še do oboroženih spopadov med Muslimani in Hrvati, ki jih je prekinila šele intervencija ZDA (Washingtonski sporazum). Bošnjaška armada in civilno prebivalstvo je zaradi tega še posebej trpelo. Objektivno stanje je bilo tako, da je pogojevalo nedovoljeno trgovino z orožjem in vojaško opremo.

Takratno predsedstvo republike je na podlagi različnih vlog in osebnih stikov s predstavniki Republike Hrvaške in Republike Bosne in Hercegovine nekajkrat razpravljalo o možnostih pomoči Slovenije omenjenima državam. Sklep predsedstva republike je bil, da se obema državam pomaga v obsegu, ki naj ne bi ogrožal obrambne sposobnosti Slovenije.

Predsedstvo republike pa je tudi večkrat zahtevalo poročilo oz. informacije o trgovini z orožjem od pristojnih državnih organov, to je od ministrstva za obrambo in ministrstva na notranje zadeve.

Iz zbrane dokumentacije in pričevanj ne izhaja, da bi bilo predsedstvo republike seznanjeno s tem, da bo med humanitarno pomočjo za Bosno in Hercegovino tudi orožje.

Svet za obrambo pri Predsedstvu Republike Slovenije, na sejah katerega sta sodelovala tudi notranji in obrambni minister Republike Slovenije, je utemeljil potrebo po nujenju pomoči tako Hrvaški kot BiH z nacionalno varnostjo Republike Slovenije ter zadolžil ministrstvo za obrambo in ministrstvo za notranje zadeve, da določita za izpeljavo teh nalog ustrezne načine in odgovorne osebe. Svet Predsedstva Republike Slovenije za obrambo je sprejel tudi sklep, da se sredstva oborožitve in strelivo prodajo, rabljena vojaška oprema pa se odstopi brezplačno.

Kot nesporno pa izhaja iz zbranih dokazov in izpovedi prič, da se je s problematiko transporta humanitarne pomoči največ ukvarjala VIS pri ministrstvu za notranje zadeve in kasneje SOVA. Aktivnosti ministrstva za notranje zadeve in njegovih služb so se

pričele po sestanku g. Milana Kučana s Hasanom Čengičem, na katerem so sodelovali tudi Igor Bavčar in Janez Piber namesto dr. Mihe Brejca. Na tem sestanku je bilo dogovorjeno, da bo VIS pomagala Hasanu Čengiču. Tako se je VIS posebej posvečala tudi vprašanjem transporta humanitarne pomoči za Bosno in Hercegovino. V prvi fazi je sicer VIS le skrbela za varnost Hasana Čengiča, ker ga je ogrožala Varnostna služba JLA in beograjska UDBA. Kasneje pa je Hasan Čengič odprto zaprosil za pomoč Slovenijo z odprodajo starega orožja, ki ga je imelo ministrstvo za notranje zadeve.

Za koordinacijo zadev v zvezi s transportom sil Unproforja je bil pri ministrstvu za notranje zadeve zadolžen Urad za varnost in zaščito. Ko je ta urad izvedel za Transporte z mariborskega letališča na letališče Split in ugotovil, da se ti poleti označujejo z operativno oznako, pod katero so se vodile aktivnosti v zvezi z Unproforjem, se je zadeva zakomplicirala. Urad za varnost in zaščito ni dobil ustrezne informacije o transportu humanitarne pomoči in je zato zahteval, da se opravi pregled helikopterjev, ki opravljajo prevoze v Split, kontrola potnikov in kontrola mednarodne dokumentacije.

Kmalu po tem pa naj bi klical dr. Brejc in zahteval, da prenehajo z vsemi aktivnostmi, ker zadeve pokriva VIS. Dr. Miha Brejc, zaslišan kot priča, je to zanikal. Njegovo stališče je potrdil tudi Bogo Brvar, takratni namestnik ministra za notranje zadeve, češ, da dvomi, da bi direktor VIS-a dajal ukaze drugim službam, ki mu niso bile podrejene. Iz dokumentacije pa je razvidno, da je Anton Pozvek, takratni direktor Urada za varnost in zaščito, na posvetu vodij služb izpostavil problem preletov ruskih helikopterjev iz letališča Maribor na letališče Split. To potrjuje, da je med dvema službama ministrstva za notranje zadeve prišlo do konflikta oz. da se službi nista medsebojno obveščali, kar bi bilo normalno. Iz opisanega primera, pa tudi nekaterih drugih, je razvidno, da je VIS največ vedela o transportih humanitarne pomoči. Delavci VIS-a so celo prisostvovali predelavi - znižanju zabojnikov s humanitarno pomočjo za 30 cm, da bi jih tako lahko naložili v helikopter. Pri pretovoru oz. praznjenju zabojnikov so izbrani letališki delavci po embalaži ugotovili, da je v zabojnikih tudi orožje, zato so to morali vedeti tudi delavci VIS-a. Tudi Hasan Čengič, zaslišan kot priča, je povedal, da je dr. Mihi Brejcu, Miru Predaniču in drugim povedal, da bodo začeli s transportom humanitarne pomoči in videli, ali lahko v okviru te pomoči organizirajo tudi druge stvari. Glede na to, da so neprestano naslavljali na Slovenijo vloge za nakup orožja, je moralo biti vsaj nekaterim jasno, da se ta pripomba Hasana Čengiča nanaša na orožje.

Iz zbrane dokumentacije in pričevanj je evidentno, da se je po odpiranju zabojnikov in njihovem zniževanju na splošno vedelo, da je v zabojnikih orožje, čeprav je bilo vse deklarirano kot humanitarna pomoč in čeprav je bila pošiljateljica teh zabojnikov humanitarna organizacija TWRA iz Sudana. Z gotovostjo lahko trdimo, da je za orožje med humanitarno pomočjo vedel takratni direktor VIS-a dr. Miha Brejc. Ko je začela ta humanitarna pomoč prihajati na mariborsko letališče, pa nihče ni mogel posumiti, da bo med humanitarno pomočjo tudi orožje. Iz zbranih dokumentov je razvidno, da je dne 8.9.1992 veleposlaništvo Republike Sudan iz Dunaja obvestilo veleposlaništvo Bosne in Hercegovine na Dunaju, da so sudanske organizacije in dobrodelna društva zbrala humanitarno pomoč v sladkorju, moki in drugem za begunce Republike Bosne in Hercegovine. Dne 19.9.1992 pa je veleposlaništvo Bosne in Hercegovine iz Dunaja poslalo takratnemu notranjemu ministru Igorju Bavčarju faks, v katerem ga prosijo za

pristanek in začasno skladiščenje humanitarne pomoči na mariborskem letališču. Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije je 24.9.1992 v odgovoru veleposlaništvu Bosne in Hercegovine na Dunaju dalo soglasje za pristanek letal in skladiščenje blaga, o čemer pa naj bi se posebej dogovorili z upravo letališča.

Že pred tem, ko je pričela prihajati humanitarna pomoč na mariborsko letališče, je bilo nekaj srečanj med formalnimi in neformalnimi predstavniki Bosne in Hercegovine in vodstvom VIS-a. Na teh srečanjih sta sodelovala dr. Miha Brejc in Miro Predanič. Iz izpovedi mnogih zaslišanih prič pa izhaja, da sta prav onadva dajala drugim naloge v zvezi z varovanjem pošilk humanitarne pomoči. Dr. Miha Brejc sam je na zaslišanju povedal, da se je dvakrat ali trikrat srečal v svoji pisarni tudi s Hasanom Čengićem, ki je bil glavni koordinator BiH za humanitarno pomoč.

Prejšnja preiskovalna komisija je ravnala prav, da je omogočila H. Čengiću celovito pričanje o njegovih komunikacijah z uradnimi predstavniki Republike Slovenije, o njegovih poslih, ki jih je sporazumno z njimi opravil in o pomenu pomoči, ki jo je Republika Slovenija nudila napadeni BiH v najtežjih trenutkih vojaškega in genocidnega delovanja na njenih tleh. Komisija prejšnjega sestava je s tem zaslišanjem vsaj kar se tiče orožja na letališču v Mariboru, pripeljala zadevo do konca. Sklepnege poročila pa preiskovalna komisija ni predlagala zaradi konca mandata državnega zbora.

- Orožje, odkrito na mariborskem letališču, je bilo nesporno last Bosne in Hercegovine. Prispelo je na letališče s humanitarno pomočjo in zato ne moremo govoriti, da gre za trgovino z orožjem, v katero bi bili vpleteni nosilci javnih funkcij iz Republike Slovenije.
- V primeru orožja, odkritega na mariborskem letališču, je šlo samo za tranzit orožja preko Republike Slovenije. Res je, da je bil ta tranzit orožja prikazan kot tranzit humanitarne pomoči, kar pa je razumljivo, saj je veljala prepoved prodaje orožja bivši SFRJ in njenim pravnim naslednicam oz. državam, ki so nastale na ozemlju bivše SFRJ.
- Najvišji organi Republike Slovenije (Predsedstvo Republike in Svet za obrambo pri Predsedstvu) so tudi v interesu Slovenije sprejeli sklepe, da se Republiki Hrvaški in Bosni in Hercegovini pomaga tudi pri oskrbi z orožjem, in to do meje, ki ne bo ogrožala obrambne sposobnosti Slovenije.

Iz zgoraj navedenih ugotovitev lahko nedvoumno zaključimo, da v primeru orožja, odkritega na mariborskem letališču, ki je bilo last BiH, nihče od nosilcev javnih funkcij v Republiki Sloveniji ni sodeloval v protizakonitem trgovanju. Komisija prav tako ugotavlja, da so bile še manj utemeljene domneve o mariborskem orožju, ki naj bi bilo dekonzervirano in pripravljeno za vojaški udar zoper obstoječi ustavni red.

Način »odkritja« orožja na mariborskem letališču in medijske ocene, ki so jih izrekli posamezni nosilci javnih funkcij o tem odkritju, so Sloveniji naredili veliko politične škode doma in v tujini in močno izničili dejansko pomoč, ki jo je Slovenija nudila BiH in Hrvaški.

Kljub temu pa lahko ugotovimo nekaj nenormalnosti v poslovanju slovenskih državnih organov.

1. Če razumemo poenostavljeni carinski postopek za humanitarno pomoč, pa je nerazumljivo, da carinski organi ne reagirajo ob dejstvu, da v carinskem skladišču leži blago deset mesecev, zanj nihče ne plačuje stroškov skladiščenja, ti organi pa ne ukrenejo ničesar, da bi "nenavadnost" odpravili, čeprav takrat veljavni predpisi takšnega stanja niso dopuščali.
2. Nenormalno je, da se je VIS ukvarjala z varovanjem transporta humanitarne pomoči in svoje delo opravljala tako, kot ga je v obravnavanem primeru. Prav nenavadno je angažiranje VIS-a do te mere, da so organizirali celo zniževanje zabožnikov, da so jih na ta način usposobili za transport s helikopterji. To stanje kaže na slabo organiziranost služb znotraj ministrstva, na nepoznavanje lastnih nalog in funkcij, zaradi katerih je bila služba ustanovljena.
3. Obravnavani primer jasno kaže na nesodelovanje organov znotraj enega ministrstva, kaj šele da bi lahko govorili o normalnem sodelovanju državnih organov iz različnih resorjev. To nesodelovanje se stopnjuje do te mere, da prihaja celo do sporov med državnimi organi, ki jih ne more razrešiti niti vlada. Najbolj očiten primer v obravnavani zadevi so preleti helikopterjev iz Maribora v Split. O preletih niso bili obveščeni niti na Republiški upravi za zračno plovbo niti na vodstvu policije. Zanje je vedela edino VIS, ki je dobesedno preprečevala vsak drugi nadzor.
4. Poseben primer nenormalnega in sicer vprašljivega ravnanja pa je nastopil takrat, ko je bilo ugotovljeno, da je v zabožnikih s humanitarno pomočjo tudi orožje. Stekli so normalni carinski postopki, orožje je bilo odvzeto in skladiščeno v skladišču orožja. Republiška carinska uprava pa se potem za orožje ni več zanimala, čeprav so obstajali jasni in nedvoumni predpisi, kako ravnati z odvzetimi predmeti (Odlok o načinu prodaje carinskega blaga in razdelitvi sredstev, dobljenih s to prodajo - Ur.l.SFRJ št. 49/89 in 9/90). Šele v avgustu 1995 je vlada s posebnim sklepom odločila, da se zaseženo orožje in strelivo, pa tudi oprema, brezplačno odda slovenski vojski in organom za notranje zadeve.

Preiskovalna komisija na podlagi opisanega predlaga, da Državni zbor Republike Slovenije po obravnavi tega poročila sprejme naslednje

s k l e p e:

1. Državni zbor Republike Slovenije sprejme poročilo o ugotovitvah parlamentarne preiskave v zvezi z najdbo orožja na mariborskem letališču.

2. Državni zbor Republike Slovenije predlaga Vladi Republike Slovenije, da čimprej odpravi slabosti in napake, ki so se pojavljale v delu posameznih državnih organov, uvede ustrezno kontrolo dela ali predlaga spremembo predpisov, če so ti vzrok za slabo ali nenormalno delo posameznih državnih organov.
3. Državni zbor Republike Slovenije predlaga Vladi Republike Slovenije, da čimprej pošlje končno poročilo o trgovini z orožjem, kateremu se je zavezala na zadnji seji tega državnega zbora prejšnjega sklica, in s tem tudi dokončno odgovori na 27 postavljenih poslanskih vprašanj v zvezi s trgovino z orožjem, z dne 20. junija 1993.
4. Parlamentarna preiskava se v delu, ki se nanaša na odkritje orožja na mariborskem letališču, na podlagi tretjega odstavka 21. člena Poslovnika o parlamentarni preiskavi ustavi.

Prešednik
R. Moge
Rudolf Moge